

FUNCȚIA DICȚIONARELOR EXPLICATIVE

Aliona ZGARDAN-CRUDU,
conferențiar universitar, doctor în filologie,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Rezumat: Dicționarele explicative au funcții informativă, comunicativă, normativă. *Funcția informativă* rezidă în faptul că dicționarul ne informează despre existența unei unități lexicale în limbă, dar și despre sensul, paradigmatica și sintagmatica, originea ei etc., *funcția comunicativă* este realizată de valoarea exemplelor de utilizare a cuvintelor în diferite contexte, care confirmă existența și funcționarea cuvântului în limbă, iar *funcția normativă* este realizată de valoarea exemplelor de utilizare a cuvintelor în diferite contexte, care confirmă existența și funcționarea cuvântului în limbă.

Cuvinte-cheie: dicționar, funcția informativă, funcția comunicativă, funcția normativă.

Abstract: Explanatory dictionaries have *informative, communicative and normative functions*. *The informative function* is that the dictionary informs us about the existence of lexical units in language, but also about meaning, paradigmatic and syntagmatic, its origin etc., *the communicative function* is achieved by the use of words examples value in different contexts, confirming the existence and functioning of the word in language, and *thenormative function* is performed by the amount of usage examples of words in different contexts, confirming the existence and functioning of the word in the language.

Keywords: dictionary, informative function, communicative function, normative function.

Un dicționar de limbă se adresează unui public foarte vast, tuturor celor care se confruntă zilnic cu toate sistemele de comunicare, ascultă radioul, urmăresc televizorul, citesc reviste și ziare sau celor care, datorită expresivității unui text, unui raport, unei conversații, întâlnesc o expresie tehnică sau științifică al cărei sens este necunoscut sau puțin cunoscut. Așadar, dicționarul de limbă este un mijloc de promovare intelectuală și socială. Pe lângă intenția pur informativă, dicționarul urmărește cultivarea gustului pentru un limbaj select, expresiv. Dicționarul explicativ poate fi considerat un ghid, un povățuitor în lectura tuturor textelor care fac parte din patrimoniul cultural al unui popor și ajută cititorul să se orienteze în multitudinea modelelor de exprimare, propunându-i soluția corectă. Cei care consultă dicționarul stăpânesc mai bine mijloacele de expresie, identifică cu ușurință mijloacele lexicale ce le oferă posibilitatea de a-și varia și colora exprimarea, își sporesc permanent cunoștințele generale.

Lexicograful are în față două sarcini de o importanță cardinală: 1. să prezinte în dicționar aspectul semantic al unităților lexicale; 2. să ofere consumatorului de dicționar valoarea stilistică a unităților lexicale și frazeologice [1, p. 151-152]. Dacă ține cont de aceste două sarcini, dacă le îndeplinește, lexicograful are șansa să producă, în urma unui efort profesional susținut și de durată, un dicționar căutat, de calitate, apt să îndeplinească mai multe funcții. Or, dicționarele sunt veritabile

opere de cultură, scopul lor fiind informarea vorbitorilor despre elementele lexicale ale limbii (sensul lor, forma corectă, contextele în care se utilizează), având următoarele funcții: *informativă*, *comunicativă*, *normativă*.

Funcția informativă rezidă în faptul că dicționarul ne informează despre existența unei unități lexicale în limbă, dar și despre sensul, paradigmatica și sintagmatica, originea ei etc. Orientarea informativă a dicționarului constă și în faptul că el prezintă cum sunt folosiți în comunicare termenii de care dispune limba și de care avem nevoie pentru a ne exprima gândurile; analizează sensul acestora și caracterizează utilizarea lor în frază. Studiul textelor de orice gen reclamă întotdeauna consultarea dicționarelor. Astfel, orice text literar studiat, citit, conține în mod inevitabil și lexeme mai puțin cunoscute pentru toate categoriile de cititori, dar mai ales pentru elevi. Ca să putem decoda corect informația textuală, pentru a înțelege specificul limbii utilizate de scriitorii din diferite perioade, epoci și regiuni, este nevoie să cunoaștem sensul tuturor elementelor lexicale din text, lucru realizat în primul rând prin căutarea acestora în dicționare. Aceeași afirmație este valabilă și pentru textul științific, acte, articole din presa periodică etc. Or, este imposibil să cunoaștem și să utilizăm în comunicare toate cuvintele din limbă, de aceea se recomandă să avem pe masa de lucru, la îndemână, dicționarul în calitate de instrument informativ.

Funcția comunicativă este realizată de valoarea exemplilor de utilizare a cuvintelor în diferite contexte, care confirmă existența și funcționarea cuvântului în limbă. De exemplu, consultând articolul lexicografic al cuvântului *bălai*, aflăm, în primul rând, că acest cuvânt există în limba română, face parte din lexicul activ al vorbitorilor, este polisemantic, se utilizează în diferite contexte, cu diferite sensuri. Observăm că, pentru fiecare sens, sunt prezentate mențiuni sintagmatice și paradigmatică, care confirmă existența și viabilitatea acestuia în limbă. Prin urmare, contextele ilustrative (exemplele) comunică despre existența și funcționarea acestui cuvânt în limba română: **1. BĂLAI, -ĂIE, bălai, -aie**, adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. ♦ (Substantivat, f.) Nume care se dă vacilor sau iepelor albe. ♦ Expr. (Fam.) *A înțărca bălăia* = s-a isprăvit cu posibilitatea de a profita de slăbiciunea sau de munca altuia, s-a terminat cu foloasele ușor obținute. (Pop.) *A intrat bălăia în sat* = s-a luminat de ziuă. – **Băl** + suf. *-ai*.

În ceea ce privește cea de-a treia funcție, *normativă*, aceasta rezidă în însăși prezența cuvântului în dicționar, care confirmă existența acestuia în limbă, caracterul lui normat, literar, regional etc. De exemplu, dacă dorim să vedem care este *situația lexicală* a cuvântului *alai*, consultând articolul lexicografic al acestuia, aflăm că el există în limbă, cu un singur sens, fiind deci monosemantic:

ALÁI, *alaiuri*, s. n. Mulțime de oameni care însoțește o ceremonie, o persoană de seamă etc.; paradă, pompă. ◇ Loc. adv. *Cu* (sau *în*) *alai* = cu solemnitate, cu fast. ◆ Mulțime de oameni care se ia după cineva; *p. ext.* gălăgie provocată de această mulțime. ◆ (Înv.) Suită care întovărășea sau întâmpina un domnitor. – Din tc. **alay**. Totodată, aflăm că acesta se utiliza în trecut și cu sensul de „suită care întovărășea sau întâmpina un domnitor”. Or, în prezent cuvântul nu este cunoscut și utilizat de către vorbitori cu acest sens. Mai aflăm că acest cuvânt face parte din locuțiunea adverbială *Cu* (sau *în*) *alai* = cu solemnitate, cu fast.

Dicționarele sunt îndrumările de tip normativ de cea mai mare credibilitate, având, după cum am mai menționat, și funcție normativă: scopul lor este de a elabora o culegere de cuvinte acceptate, omisiunea unui cuvânt fiind, în opinia celor mai mulți lexicografi, un lucru implicit condamnat.

În legătură cu utilitatea dicționarelor, mai putem menționa că acestea au scopuri lingvistice propriu-zise și scopuri extralingvistice. Scopurile lingvistice se referă la ceea ce am consemnat supra – cunoașterea formei și sensurilor cuvintelor, grija pentru exprimarea corectă, bogăția vocabularului etc. Scopurile extralingvistice corelează cu necesitatea promovării intelectuale și sociale a persoanei, cu sporirea cunoștințelor generale etc. Totodată, în societate există mai multe probleme care pot fi soluționate cu ajutorul dicționarelor: predarea limbii materne și a limbilor străine în învățământul preuniversitar și în cel universitar, traducerea, teoria comunicării de masă, etnografia, poetica, problema conducerii, sociologia etc.

Cele mai cunoscute și mai des utilizate rămân a fi dicționarele explicative. Orice dicționar explicativ se adresează tuturor celor care se interesează de limba română, celor care au decis să o cunoască mai bine, fie că le este sau nu limbă maternă, celor care sunt datori să se exprime corect în procesul comunicării, în virtutea prestanței, statutului, intelectului pe care le au. Astfel, dicționarele explicative sunt destinate tuturor persoanelor care se îngrijesc de calitatea exprimării, au grijă să-și îmbogățească vocabularul sau, elementar, să fie la curent cu sensul anumitor cuvinte, cu existența lor în limbă etc. Nu este nevoie să amintim că orice persoană cultă nu se poate lipsi, elementar, de dicționarul explicativ, dar și de alte dicționare. În prezent, există un număr impunător de dicționare de diferite tipuri, elaborate pentru diferite grupuri de utilizatori, după diferite principii, cu diferită structură și calitate. Totodată, se constată creșterea interesului pentru aspectul teoretic al lexicografiei: este vorba despre structura și volumul dicționarelor în funcție de tipul și destinația lor, modalitățile de definire a

unităților lexicale, stilistica dicționarului, prezentarea relațiilor lexico-semantice și a categoriilor gramaticale ale cuvintelor în dicționar, identificarea relațiilor paradigmatică și sintagmatică sugerate în dicționare, ilustrarea sensurilor lexicale cu exemple din literatură, metalimbajul dicționarelor etc.

Referințe bibliografice:

1. BAHNARU, Vasile, *Elemente de lexicologie și lexicografie*, Chișinău, Știința, 2008.
 2. BEREJAN, Silviu, *Dicționarul ca operă lingvistică și antinomiile practicii lexicografice*, în *Revista de lingvistică și știință literară*, 1992, nr. 2, pp. 15-21.
 3. CANARACHE, Ana, *Lexicografia de-a lungul veacurilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1970.
 4. SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. I, București, Editura Științifică, 1966.
 5. SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei românești*, vol. II, București, Editura Științifică, 1969.
-